ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
ӨСТӘМӘ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮЧЕ
ДӘҮЛӘТ АВТОНОМ МӘГАРИФ ОЕШМАСЫ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘГАРИФНЕ ҮСТЕРҮ ИНСТИТУТЫ»

СЫЙНЫФТАН ТЫШ ЭШЧӘНЛЕКНЕ ОЕШТЫРУНЫҢ БЕР ТӨРЕ БУЛАРАК ОЛИМПИАДА ХӘРӘКӘТЕ

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
ӨСТӘМӘ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ ДӘҮЛӘТ АВТОНОМ
МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘГАРИФНЕ ҮСТЕРҮ ИНСТИТУТЫ»

СЫЙНЫФТАН ТЫШ ЭШЧӘНЛЕКНЕ ОЕШТЫРУНЫҢ БЕР ТӨРЕ БУЛАРАК ОЛИМПИАДА ХӘРӘКӘТЕ

Казан
2020

ББК 74.200
С 95

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы белән килешенеп,
«Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты» өстәмә профессиональ белем бирүче дәүләт автоном мәгариф учреждениесенең
гыйльми советы карары нигезендә басыла

Гомуми редакция:
Ногманова Л.Н., Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты ректоры, педагогия фәннәре докторы;
Яковенко Т.В., Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының фәнни һәи инновацион эшчәнлек буенча проректоры, педагогика фәннәре кандидаты.

Фәнни мөхәррир: Шәмсетдинова Р.Р., Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының татар теле һәм әдәбияты кафедрасы мөдире, доцент, филология фәннәре кандидаты.

Рецензентлар: ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы Милли мәгариф идарәсенең милли мәгариф бүлеге җитәкчесе, филология фәннәре канд. И.И. Халиков; ТР Мәгарифне үстреү институтының мәктәпкәчә һәм башлангыч белем бирү кафедрасы доценты, педагогика фәннәре кандидаты З.И. Җамалетдинова.

Төзүчеләр: Шәмсетдинова Р.Р., Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының татар теле һәм әдәбияты кафедрасы мөдире, доцент, филология фәннәре кандидаты; Фәттахова Р.Ф., татар теле һәм әдәбияты кафедрасы доценты, филология фәннәре кандидаты; Гыйлажева Л.Г., татар теле һәм әдәбияты кафедрасы доценты, филология фәннәре кандидаты; Хадиева Г.В., татар теле һәм әдәбияты кафедрасы өлкән укытучысы; Абдуллина Д.М., филология фәннәре кандидаты.

Сыйныфтан тыш эшчәнлекне оештыруның бер төре буларак олимпиада хәрәкәте/ төз.: Р.Р. Шәмсетдинова, Р.Ф. Фәттахова, Л.Г. Гыйлажева, һ.б. — Казан: ТРМҮИ, 2020. — 52 б.

Хезмәт белем бирү оешмаларында эшләүче туган тел (татар теле) һәм туган әдәбият (татар әдәбияты) укытучыларына, мәктәп җитәкчеләренә, милли мәгариф хезмәткәрләренә тәкъдим ителә.

© ТРМҮИ, 2020

СЫЙНЫФТАН ТЫШ ЭШЧӘНЛЕКНЕ ОЕШТЫРУНЫҢ БЕР ТӨРЕ БУЛАРАК ОЛИМПИАДА ХӘРӘКӘТЕ

ФДББС мәктәптә белем бирү процессына, шул исәптән дәрестән тыш эшчәнлекне оештыруга да яңа таләпләр куя. Федераль дәүләт стандартлары шартларында белем бирү оешмаларында төп гомуми белем бирү программасы дәрестә укыту эшчәнлеге һәм дәрестән тыш эшчәнлек аша дәүләт санитар-эпидимиологик кагыйдәләрне һәм нормативларны үтәп тормышка ашырыла (СанПиН 2.4.2.2821-10, 2015 елның 24 ноябрь редакциясендә).

Төп гомуми белем бирүнең ФДББС шартларында дәрестән тыш эшчәнлек түбәндәге норматив документлар һәм материалларга нигезләнеп оештырыла:

- Россия Мәгариф һәм фән министрлыгының “Гомуми белем бирү федераль дәүләт белем бирү стандартларын керткәндә дәрестән тыш эшчәнлекне оештыру турында” хаты,12 май 2011 ел, № 03-296;
- СанПиН 2.4.2.2821-10 “Гомуми белем бирү оешмаларында укыту шартларына һәм укытуны оештыруга санитар-эпидемиологик таләпләр”;
- СанПиН 2.4.4.1251-03 “Балаларга өстәмә белем бирү оешмаларына санитар-эпидемиологик таләпләр”;
- Россия Мәгариф һәм фән министрлыгының “Гомуми белем бирү оешмаларында тәрбия бирү компонентын үстерүПрограммасының юнәлеше турында” хаты, 13 май 2013 ел, № ИР-352/09;
- Россия Мәгариф һәм фән министрлыгының “Гомуми белем бирү оешмаларында тәрбия бирү компонентын үстерү Программасын тормышка ашыруда чаралар исемлеген формалаштыру буенча тәкъдимнәр турында” хаты, 12 июль 2013 ел, № 09-879;
- Россия Мәгариф һәм фән министрлыгының “Дәрестән тыш эшчәнлек һәм өстәмә гомуми белем бирү программасын тормышка ашыру турында” хаты, 14 декабрь 2015 ел, № 09-3564.

Дәрестән тыш эшчәнлек — дәрестә уку эшчәнлегеннән кала укучыларны тәрбияләү максатына юнәлдерелгән барлык эш төрләре.

Укучыларның дәрестән тыш эшчәнлеген оештыруга ФДББС түбәндәге таләпләрне куя:

- дәрестән тыш эшчәнлек мәктәптә төп белем бирү программасының аерылгысыз өлеше;
- мәктәпнең төп белем бирү программасы составына кертелә;
- ФДББС таләпләрен тулысынча тормышка ашыруга ярдәм итә;
- программаның әлеге өлешенә караган эчтәлекне тутыру белем бирү учреждениесенең үз компетенциясендә;

− төп белем бирү стандартларын тормышка ашыру юлында белем бирү процессын оештыру формаларын сайлауны, дәрес һәм дәрестән тыш эшчәнлекне чиратлаштыруны белем бирү оешмасы үзе билгели;

− дәрестән тыш эшләр өчен сәгатьләр билгеләү укучылар теләгеннән (мөмкинлегеннән) чыгып эшләнелә.

Мәктәптә дәрестән тыш эшчәнлекне оештыруның төп максаты — укучыларның кызыксынуларын, сәләтләрен һәм ихтыяҗларын канәгатьләндерелек шартлар тудыру һәм аларның буш вакытларын дөрес оештыру, шуның нигезендә тәрбияләү һәм социальләштерү максатына ирешү.

Олимпиада — теге яки бу предмет буенча класстан тыш массакүләм чаралар арасында иң киң кулланылыштагы төр. Ул укучыларны яңа заман шартларында һәм, иң мөһиме, конкуренция шартларында яшәргә өйрәтергә булыша. Бүгенге көндә укучыларның олимпиадаларда катнашу нәтиҗәләре мәктәптә, шәһәрдә, республикада белем бирү дәрәҗәсен ачыклый торган бер критерий булып тора, укытучының эшчәнлек дәрәҗәсен бәяләргә ярдәм итә.

Татар теле һәм әдәбияты буенча укучыларны олимпиадага әзерләү буенча киңәшләр Россия Федерациясенең Мәгариф һәм фән министрлыгының 2013 нче елның 18 нче ноябрендә 1252 нче номерлы (2015 нче елның 17 нче мартында кертелгән үзгәрешләр белән (249 нчы әмер) әмере белән расланган "Порядок проведения Всероссийской олимпиады школьников" ("Укучылар өчен Бөтенроссия олимпиадасын үткәрү тәртибе"), Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгының "Укучылар өчен бөтенроссия һәм республика олимпиадаларының мәктәп этабын уздыру турындагы" боерыгы, (Приказ МОиН РТ от 02.09.2015 № под-9237/15 "О проведении школьного этапа всероссийской и республиканской олимпиад школьников в 2015/2016 учебном году"; Приказ МОиН РТ от 09.10.2015 № под-9402/15 "О проведении муниципального этапа всероссийской и республиканской олимпиад школьников в 2015/2016 учебном году") нигезендә эшләнде.

Укучыны олимпиадага әзерләү нигезендә системалылык, эзлеклелек ятарга тиеш: мондый төр ярышларга укучыны башлангыч сыйныфлардан ук әзерләү мөһим. Өченче сыйныфта мәктәп күләмендә еллык олимпиадалар уздырып карарга мөмкин. Призлы урыннарга лаек булган укучылар параллель сыйныфта белем алган җиңүче балалар белән үзара көч сынашалар. Жюри һәр катнашучының эшен тикшерә, анализ ясый һәм төрле номинацияләр буенча җиңүчеләрне билгели, мәсәлән, "Татар теленең иң яхшы белгече", "Иң яхшы филолог" һ.б. Олимпиадада катнашкан укучы үз җиңүләрен, төрле бәйгеләрдә катнашкан мәгълүматларны бер папкага туплап барса, алга таба ку-

лайрак була. Татар телендә гомуми белем бирү оешмаларында укучылар өчен татар теленнән республика олимпиадасы 3 этапта уздырыла: мәктәп, муниципаль һәм республика турлары.

Җыентыкта рус телендә гомуми белем бирү мәктәпләрендә татар телен дәүләт теле буларак өйрәнүче укучыларны олимпиадага әзерләү өчен татар теленнән мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендәге олимпиадаларны биремнәр тәкъдим ителә. Биремнәр, нигездә, ***коммуникатив характерда булып, беренче өлешендә телдән сөйләм тикшерелә. Икенче өлеше язма рәвештә башкарыла һәм олимпиадада катнашучыларга төрле дәрәҗәдәге интерактив биремнәр тәкъдим ителә.***

Татар теленнән мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендә үткәрелә торган олимпиаданың максатлары түбәндәгеләр:

- укучыларның татар теле белән кызыксынуларына этәргеч бирү;
- укучыларның татар теле дәресләрендә алган белемнәрен тирәнәйтү;
- татар тел белеме белән кызыксынучы укучыларны табу;
- укучыларның иҗади сәләтләрен үстерү;

Татар теленнән мәктәп, муниципаль һәмреспублика күләм олимпиада4–11 сыйныфлар арасында уздырыла. **Олимпиаданың мәктәп этабында** теләге булган һәр укучы катнаша ала. Аның татар теле дәресләрендә алган билгеләре исәпкә алынмый.

Олимпиаданың мәктәп этабы биремнәрен төзү һәм аны уздыру өчен, укучыларны түбәндәгечә бүлү мәслихәт:

1. 4 сыйныф.
2. 5–6 сыйныфлар.
3. 7–8 сыйныфлар.
4. 9 сыйныф.
5. 10–11 сыйныфлар.

Шуны истә тотарга кирәк: нәтиҗәләр һәр сыйныфка аерым чыгарыла.

Республика олимпиадасының мәктәп турында җиңгән һәм призлы урыннарга лаек булган укучылар олимпиаданың башка этапларында катнашу мөмкинлегенә ия була.

Муниципаль һәм республика күләмендә уздырыла торган олимпиадада 4–11 сыйныф укучылары катнашырга хокуклы. Һәр сыйныф өчен биремнәр аерым төзелергә тиеш.

Укучыларны муниципаль һәм республика олипиадасына әзерләү өчен, махсус уку-укыту программасын төзү мөһим. Шул ук вакытта һәр сыйныф һәм һәр укучы өчен индивидуаль белем бирү юнәлешен булдыру кирәк. Укучыларны муниципаль һәм республика күләм

олимпиадаларга әзерләү максатыннан, югары уку йорты галимнәрен чакыру, әлеге эшкә аларны җәлеп итү уңай нәтиҗәләр бирә.

Берничә дәресне психологлар үткәргән очракта, бу укучыларга олимпиада вакытында була торган стресс халәтеннән котылырга ярдәм итәчәк.

4–11 сыйныфлар өчен татар теленнән мәктәп күләмендә үткәрелә торган олимпиада ел саен 1 нче ноябрьгә кадәр уздырыла.

Олипиада уздыру урыны һәм вакыты белем бирү өлкәсе белән идарә итә торган җирле үзидарә оешмалары тарафынннан билгеләнә. Оештыру комитеты район, шәһәр, мәктәп администрациясе, гуманитар бүлек укытучылары составында оешырга мөмкин. Жюри әгъзалары татар теле һәм әдәбияты укытучылары һәм әлеге белем бирү оешмалары администрацияләреннән туплана.

Татар теленнән мәктәп күләмендә уздырыла торган олимпиаданың оештыру-техник тәэмин ителеше оештыру комитеты карамагында.

Жюри олимпиада биремнәренең эшләнешен бәяли, эшләнгән олимпиада биремнәренә анализ ясый, укучы теләге белән аңа үзе эшләгән эшнең бәяләнешен күрсәтә, видеофиксация кулланып, укучыга аппеляция уздыра, бүлеп бирелгән квотага һәм нәтиҗәләргә бәйле әлеге этапның җиңүчеләрен билгели.

олимпиада ел саен 25 нче декабрьгә кадәр уздырыла.

Муниципаль дәрәҗәдәге олимпиаданы уздыруның төгәл вакыты республикада белем бирү өлкәсе белән идарә итә торган дәүләт оешмалары хакимияте тарафыннан билгеләнә. Муниципаль дәрәҗәдәге олимпиаданы уздыруның төгәл урынын белем бирү өлкәсе белән идарә итә торган җирле үзидарә оешмасы билгели.

Әлеге этапның төп максаты — республика күләмендәге олимпиадада катнашу өчен иң сәләтле һәм көчле балаларны ачыклау.

Бу олимпиаданы уздыру өчен оештыру комитеты, предмет-методик комиссия һәм муниципаль дәрәҗәдәге олимпиада жюрие туплана. Оештыру комитетына шәһәрнең, районның, мәктәп администрациясенең метод хезмәткәрләре, гуманитар циклдагы предмет укытучылары керә ала. Предмет-методик комиссиягә һәм жюрига мәктәп укытучылары белән беррәттән танылган телче-галимнәр һәм югары уку йортының татар теле кафедрасы методистлары керергә мөмкин. Муниципаль дәрәҗәдә уздырыла торган олимпиада шул этапка туры килә торган һәм региональ предмет-методик комиссиясе тарафыннан төзелгән һәм татар теленнән республика предмет-методик комиссиясе тәкъдим иткән методик киңәшләрне исәптә тотып эшләнгән биремнәр буенча уздырыла.

Жюри олимпиада биремнәренең эшләнешен бәяли, эшләнгән олимпиада биремнәренә анализ ясый, укучы теләге белән аңа үзе

эшләгән эшнең бәяләнешен күрсәтә, видеофиксация кулланып, укучыга аппеляция уздыра, бүлеп бирелгән квотага һәм нәтиҗәләргә бәйле әлеге этапның җиңүчеләрен һәм призерларын билгели.

Республика күләмендәге олимпиаданы уздыруның төгәл вакыты һәм урыны Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан билгеләнә.

Әлеге этапның төп максаты — Татарстан республикасында белем ала торган иң сәләтле һәм көчле балаларны барлау.

Бу олимпиаданы уздыру өчен оештыру комитеты, предмет-методик комиссия һәм республика күләмендәге олимпиада жюрие билгеләнә. Оештыру комитетына республиканың метод хезмәткәрләре, гуманитар фәннәр укытучылары керә ала. Предмет-методик комиссиягә һәм жюригa танылган телче-галимнәр һәм югары уку йортының татар теле кафедрасы методистлары җәлеп ителә. Республика дәрәҗәсендә уздырыла торган олимпиада шул этапка туры килә торган һәм республика предмет-методик комиссиясе тарафыннан төзелгән һәм татар теленнән республика предмет-методик комиссиясе тәкъдим иткән методик киңәшләрне исәптә тотып эшләнгән биремнәр буенча уздырыла.

Жюри олимпиада биремнәренең эшләнешен бәяли, эшләнгән олимпиада биремнәренә анализ ясый, укучы теләге белән аңа үзе эшләгән эшнең бәяләнешен күрсәтә, видеофиксация кулланып, укучыга аппеляция уздыра, бүлеп бирелгән квотага һәм нәтиҗәләргә бәйле әлеге этапның җиңүчеләрен һәм призерларын билгели.

Мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендәге олимпиаданы үткәрү өчен, берничә сыйныф бүлмәсен бүлеп бирү киңәш ителә. Һәр укучы аерым бер партада утырырга тиеш (республика күләмендәге олимпиадада төрле сыйныф һәм төрле муниципаль оешмалардан килгән укучыларга бер партада артында утырырга рөхсәт ителергә мөмкин), ул эш биремнәре һәм канцелярия әсбаплары (кәгазь, ручка) белән тәэмин ителә.

Мәктәп һәм муниципаль дәрәҗәсендә үткәрелә торган олимпиада биремнәрен башкару өчен киңәш ителә торган вакыт:

4 нче сыйныф — 45 минут, 5–6 сыйныфлар өчен — 1 сәгать, 7–8 сыйныфлар өчен 1,5 сәгать, 9–11 сыйныфлар өчен — 3 сәгать.

Республика күләмендә уздырыла торган олимпиада биремнәрен башкару өчен киңәш ителә торган вакыт:

4 нче сыйныф — 1 сәгать, 5–6 сыйныфлар өчен — 2 сәгать, 7–11 сыйныфлар өчен — 3 сәгать.

Олимпиада вакытында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре**:**

- биремнәрне үтәү вакытында, катнашучыларның бер-берсе белән аралашырга, бүлмә буйлап йөрергә хокуклары юк. Катнашучы

бары тик, дежур укытучы яки вәкил итеп билгеләнгән зат озаткан очракта гына, аудиториядән чыга ала;

- катнашучының аудиториядән олимпиада белән бәйле материалларны (бирем бланкларын, җавап кәгазен, караламаны) алып чыгарга хокукы юк;
- катнашучыга аудиториягә кәгазь, белешмә материаллар, электрон чаралар, диктофоннар, плеерлар, электрон китаплар, фотоаппаратлар, смарт-сәгатьләр һәм башка шундый техник җиһазлар алып керү катгый тыела;
- татар теленнән мәктәп һәм муниципаль дәрәҗәдәге олимпиаданы уздыру тәртипләрен һәм таләпләрен бозган очракта, катнашучыны оештыручы аудиториядән чыгарып җибәрергә хокуклы. Бу очракта әлеге катнашучыны чыгарып җибәрү хакында акт төзелә;
- аудиториядән чыгарылып җибәрелгән катнашучылар әлеге уку елында татар теленнән уздырыла торган олимпиадларда катнашудан мәхрүм ителә.

Татар теленнән мәктәп һәм муниципаль дәрәҗәдә уздырыла торган олимпиаданы оештыру һәм контрольдә тоту өчен, башка предмет укытучыларын җәлеп итү киңәш ителә.

Билгеләнгән вакыт чыгу белән, укучыларның эшләре җыеп алына һәм эшләр кодлаштырылып оештыру комиссиясенә тапшырыла. Оештыру комиссиясе эшләрне жюри рәисенә бирә.

Жюри башкарылган олимпиада биремнәрен тикшерә һәм бәяли. Муниципаль һәм республика күләмендәге олимпиада биремнәрен тикшергәндә, объектив бәяләү максатыннан, бер үк эшне тулаем бер үк жюри әгъзасы карау киңәш ителми. Бер сыйныфта укучы катнашучыларның эшләрен төркемләп тикшерү уңай һәм гадел нәтиҗәләр бирә.

Оештыру комитеты һәр биремгә куелган балларны куша, һәм эшнең гомум балларын чыгара.

Оештыру комитеты рейтинг төзи, тапшырылган эшләрнең кодларын ача, жюри олимпиаданың җиңүчеләрен һәм призерларын билгели.

Мәктәп, муниципаль һәм республикакүләмендәге олимпиада җиңүчеләрен һәм призерларын билгеләү Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының 2013 нче елның 18 нче ноябрендә 1252 нче номерлы әмере белән расланган “Укучылар өчен Бөтенроссия олимпиадасын үткәрү тәртибе” нигезендә тормышка ашырыла.

Эшләрне тикшереп бетергәннән соң, аларга анализ һәм укучыны нәтиҗәләр белән таныштыру эшләре үткәрелә, шулай ук катнашучыларның апелляциягә биргән эшләре карала. Олимпиадага әзерлек дәрәҗәсен арттыру максатыннан, катнашучыларны нәтиҗәләр белән

генә таныштырып калмыйча, алар ясаган хаталарга да күзәтү ясау мөһим.

Мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендәге олимпиадага түбәндәгечә нәтиҗәләр ясала: иң югары балл туплаган катнашучылар җиңүче булып санала. Ләкин аларга биремнәр өчен куелган гомум баллның яртысыннан артыгын җыю шарт булып тора.

Призлы урыннарга ия булган катнашучыларның саны квотадан чыгып билгеләнә. Әлеге санны шул этапта олимпиада оештыручылар билгели.

Мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендә үткәрелә торган олимпиаданың җиңүчеләре һәм призерлары исемлеге оештыручылар тарафыннан раслана.

Мәктәп һәм муниципаль күләмдә үткәрелә торган олимпиада җиңүчеләре һәм призерлары дипломнар белән бүләкләнә, алар олимпиаданың алдагы этабында катнашу хокукына ия булалар.

Республика күләмендә үткәрелә торган олимпиада җиңүчеләре һәм призерлары дипломнар белән бүләкләнә.

Мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендә үткәрелә торган олимпиада кысаларында укучының татар теленнән төрле күнекмәләрен үстерә торган өстәмә бәйгеләр уздырылырга мөмкин. Әлеге төр ярышларда җиңү укучыга олимпиаданың алдагы этапларында катнашырга хокук бирми, олимпиада эшен бәяләүдә дә исәпкә алынмый, ләкин татар телен өйрәнүгә этәргеч булып хезмәт итә ала. Мондый төр чараларга түбәндәгеләрне кертергә мөмкин:

- ораторлар бәйгесе;
- татар теле белгечләре бәйгесе;
- шагыйрьләр турниры;
- рефератлар яклау;
- алдан билгеләнгән тема буенча сочинение яисә эссе бәйгесе;
- рус телендәге текстны татар теленә иң яхшы тәрҗемә итүчеләр бәйгесе һ.б.

Язма эш белән бәйле бәйгеләрне бәяләгәндә, түбәндәге үзенчәлекләрне исәпкә алырга кирәк: фикерне дәлилли белү, логик эзлеклелек, композицион төзеклек, сәнгатьлелек, грамоталылык, чыгыш ясау формасы һәм сыйфаты.

Мәктәп, муниципаль һәм республика күләмендә үткәрелә торган олимпиада кысаларында бәйгедән тыш чаралар да уздырылырга мөмкин: экскурсияләр, китап күргәзмәсе, стенгазеталар белән таныштыру, лингвистик уеннар, сөйләм культурасы белән бәйле дискуссияләр оештыру һ.б.

Олимпиаданың телдән сөйләм өлешен оештыру һәм бәяләү өчен таләпләр буенча киңәшләр.

Рус гомуми белем бирү мәктәпләренең рус телле укучылары өчен үткәрелә торган олимпиада биремнәре ике өлештән тора:

- телдән башкарыла торган өлеше
- язма рәвештә башкарыла торган өлеше.

Укучының кайсы сыйныфта укуыннан чыгып олимпиада биремнәрен үтәүнең вакыты билгеләнә. Телдән җавап бирү дә, язма өлешен эшләү дә шул вакыт аралыгында оештырыла, алар параллель алып барыла. Укучыларны, олимпиада башланыр алдыннан, олимпиада эшләрен башкару белән таныштыру мөһим. Эшләр таратылганнан соң, ике укучыга (тыңлау өчен 1 генә комиссия оештырылса) телдән җавап бирергә әзерләнергә тәкъдим ителә (әгәр тыңлау өчен комиссия күбрәк булса, укучылар санын арттырыга мөмкин), алга таба чиратлашып дәвам итәләр.

Олимпиадада катнашучы укучының тел сөйләмен югары балл белән бәяләү өчен төп таләпләр:

1. Укучы рәсемгә нигезләнеп, теманы дөрес билгеләгән.
2. Коммуникатив бурычны дөрес аңлый.
3. Укучы төзегән текст бербөтен һәм композицион төзек (кереш, төп өлеш, йомгак).
4. Текст эзлекле.
5. Мәгънәви бөтенлеккә ия.
6. Логик хаталар юк.
7. Сүзлек запасы бай.
8. Грамматик формаларны урынлы һәм дөрес куллана.
9. Сөйләмендә сурәтләү чараларын куллана (чагыштырулар, эпитетлар, метафоралар һ.б.)
10. Сөйләме эмоциналь.
11. Комиссия биргән сорауларны дөрес аңлап, тулы җаваплар бирә.
12. Диалогик сөйләмгә күчә.

Укучыларга, 7–9 сыйныфларда рәсемнәр, 10–11 сыйныфларда рәссамнарның (ТР ның танылган рәссамнары) картиналары буенча сөйләү бурычы куела.

7–9 сыйныфлар фотографияләргә нигезләнеп сөйлиләр һәм аларның сөйләменә түбәндәге таләпләр куела. Сөйләм өч өлештән торырга тиеш.

1. Кереш өлеш. Укучы рәсемнең нәрсәне (нинди вакыйганы) чагылдыруын билгели, шуннан чыгып, рәсемгә исем куя. Бу очракта аның сөйләмендә урынлы кулланылган кереш сүзләр булырга тиеш (минемчә, минем уйлавымча һ.б.). Сурәтләнгән вакыйга, күренеш

турында мәгълүмат бирә (Язгы көн сурәтләнгән, көн кояшлы. Күк йөзе зәңгәр һ.б.)

2. Төп өлеш. Рәсемне өлешләргә бүлеп, детальләрне ассызыклап сөйли: алгы планда ..., сул якта ..., уң якта..., өске якта.... Шул детальләргә үз мөнәсәбәтен чагылдыра.
3. Йомгак. Рәсем нинди тәэсир калдырды. Тормышыгыздагы нинди вакыйгаларны исегезгә төшерде. Рәсемдәге геройлар, вакыйгалар белән алга таба нәрсә булыр дип уйлыйсыз?

Бу моментларны укучыларга олимпиада алдыннан аңлатырга кирәк. Әгәр укучы, сөйләгәндә, әлеге юнәлешкә кереп китә алмаса, сораулар бирергә мөмкин. Укучы сөйләмендә метафоралар, эпитетлар, чагыштырулар булу мөһим.

Рәссамның картинасы буенча сөйләмгә дә шундый ук таләпләр куела. Кереш өлештә, әгәр укучы рәссамны атый алса, берничә җөмлә белән аның иҗатын сурәтли алса, картинадагы вакыйгаларны дөрес атаса, югары балл куела.

Җыентыкка рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбенең рус төркемендә укучылар өчен татар теленнән олимпиадага әзерләнү өчен биремнәр тәкъдим итәбез. Әлеге биремнәр олимпиада биремнәренең төгәл үрнәге булып тормый, әлбәттә. Биремнәрнең җаваплары җыентыкның азагында бирелә, иҗади характердагы биремнәрнең җаваплары китерелми.

4 нче сыйныф
4 класс

I вариант

1. Образуйте сложные слова, соединив два слова в одно.
АШ, ТАШ, БОДАЙ, КУЛ, ТӨН, КОШ, БАКА, ЯУЛЫК, ЯК, КАРА, АК, ХАНӘ

_____ _____
_____ _____
_____ _____

2. Напишите вопросы, ответами на которые являются следующие предложения.
1) — _
— Мин аның “Нечкәбил”, “Куян кызы” әкиятләрен бик яратам.
2) —
— Без өйдә өчпочмак, бәлеш, чәк-чәк пешерәбез.
3) —
— Аны бит әнием пешерде, шуңа күрә бик тәмле!
4) —
— Юк, күз яшьләре шатлыктан да агалар бит алар...

3. Расставьте предложения в нужном порядке, чтобы получился связной текст (укажите последовательность в цифрах).

№	Предложения	Макс. кол-во баллов — 8	Баллы
	Үзе кечкенә булса да, тавышы бик еракларга ишетелгән, ди.	1	
	Шулай беркөнне бу бака су астыннан өскә күтәрелгән һәм тирә-якны яңгыратып бакылдарга керешкән.	1	
	Үрдәк баканың бакылдавын мактарга тотынган.	1	
	Үрдәкнең борынына менеп атланган.	1	
	Түгәрәк күл буенда, камышлыклар төбендә яшәгән, ди, бер бакылдык бака.	1	
	Бака бик шатланган, тагын да күбрәк бакылдаган.	1	
	Шулвакыт камышлар арасында йөзеп йөргән үрдәк, баканың тавышын ишетеп, аның янына ашыккан.	1	
	Ул көн-төн мактанган: «Бакка-как-как, мине эзләп тап! Миннән оста җырчы, биюче юк.	1	

	Исемем — Бакылдык, үзем бер батам, бер калкам», — ди икән.		
	«Кил әле, борыным өстенә мен әле. Колакларым катырак, җырыңны бик ишетәсем килә», — дигән үрдәк. Бака бик шатланган.	1	
	Җырларга дип авызын ачуы булган — үрдәк баканы капкан да йоткан.	1	

4. Являются ли данные высказывания верными? Поставь знак «+» или «-» в соответствующей ячейке в бланке ответов.

№	Җөмләләр	«+» яки «-»
1.	Габдулла Тукай, Абдулла Алиш, Максим Горький — татар язучылары.	
2.	Сандугачлар һәм карлыгачлар көзен җылы якларга очып китәләр.	
3.	Җидене бишкә тапкырлагач, утыз җиде була.	
4.	“**Сәгать**” сүзендә 6 хәреф, 6 аваз	
5.	“**Чана**” сүзе ачык иҗекләрдән генә тора.	

5. Определите корень слова.

Сазлык — _____

Суыткыч — _____

Авылдаш — _____

Көзге — _____

6. Напишите татарские народные пословицы о Родине.

7. Прочитайте текст и вставьте пропущенные окончания.

Куян баласы

Алия дәү әнисе белән йөрергә ярата. Алар болын____ да, басу___ да гел бергә баралар. Бүген басу___. Алия куян баласы күрде. Куян баласы ни өчендер качма___. Алия тиз генә аны колакларын___ тотып алды. Куян баласы Алия___ кулларыннан сикереп төшәргә тырышты. Ниһаять, ул арды, тынычланды. Куян баласы йөри алмый, аның аяк___ авырта икән. «Дәваларбыз», — диде әбисе. Алар куян бала___ өй___ алып кайттылар. Алия аны бүлмә___ җибәрде, ә ишек___ япты.

Берничә көн___ куян баласы сикерә, йөгерә, керт-керт итеп кәбестә яфраклары ашый башлады. Әй шатланды Алия!

Ә беркөн___ ул ялгыш ишек___ ачык калдырды. Йөгереп кайтты, бүлмәдән куян баласын эзли башлады — таба алмады. Кыз елап җибәрде.

— Елама, кызым, — диде әбисе. — Инде аның аяклары төзәлде. Куян баласы хәзер элеккечә йөгерә ала, ул әнисе янына урманга китте. Сиңа рәхмәт әйтте. Хайван___ ирек яраталар бит алар.

Йомшак куян баласы әни___ сагынган. Алия моны аңлый иде. Ул алар___ очрашуы турында уйлады. *(З. Гомәровадан)*

8. Выберите наиболее подходящую для текста «Куян баласы» пословицу.

☐Сыерчык диңгез артына китсә дә үз туган оясына кайта.

☐Үз анасын зурлаган, кеше анасын хурламас.

☐Сүзнең тозы мәкаль.

☐Батырлыкта матурлык.

9. Составьте и запишите рассказ по его началу.

Марат балык тотарга бик ярата. Менә беркөнне иртән ул инешкә балык тотарга килде. Бервакыт…

II вариант

I часть.

Назовите рисунок. Охарактеризуйте каждое животное

Составьте диалог на одну из предложенных тем (работа в парах)

Диалог маленькой девочки с матерью о волке.
Разговор мамы со своими дочерьми о зоопарке.
Диалог маленькой девочки со львом.
Диалог льва и зебры.

II часть.

***1.* Напиши, что объединяет эти предметы.**

Образец: автобус, йөк машинасы, троллейбус — транспорт.

1) песи, эт, ат, сыер — ... ;
2) Казан, Мәскәү, Лондон, Түбән Кама — ... ;
3) суган, кишер, бәрәңге, кыяр — ... ;
4) алма, чия, груша, виноград — ... .

2. Составь словосочетания.
кызу утыра
авыр йоклый
тыныч бара
туры аңлый
3. Найди прилагательное в превосходной степени.
1) белемле 2) бик белемле 3) белемлерәк 4) белемсез
4. Как называют человека, который ... ?
Образец: Очучы — самолет йөртә.
1) ... — поезд йөртә.
2) ... — балалар укыта.
3) ... — йортлар төзи.
4) ... — кешеләрне дәвалый.
5. Найди продолжение предложения.
Мин юл аркылы чыктым, чөнки ... .
1) анда машиналар күп.
2) анда кешеләр йөри.
3) светофорда ут янды.
4) светофорда яшел ут янды.
6. Верни слово(послелог) *саен* в предложение.
1) Абыем әтием ... тырыш.
2) Яздан ... яңгыр юк.
3) Көн ... дәү әниемә шалтыратам.
4) Дусларым ... музейга бардык.
7. Найди лишнее слово.
1) тамаша
2) зал
3) сәяхәт
4) сәхнә
8. В какой последовательности нужно расставить предложения, чтобы получился текст?
А. Ул ап-ак, колаклары гына кара.
Ә. Без аның белән бик дус, ул мине көн саен мәктәпкә озата.
Б. Мин аны бик яратам, чөнки ул акыллы, җитез.
В. Минем этем бар.
1) А, Б, В, Ә. 2) Ә, Б, В. А. 3) Б, А, В, Ә. 4) В, А, Б, Ә.
9. Переведи.

Сегодня какая погода? Сегодня ясная, холодная погода. Книга где? На столе. Автобус куда едет? В Москву. Ты что делаешь? Дедушка что делал?

10. Напиши рассказ из 6–8 предложений о зимних играх.

5 нче сыйныф
5 класс

I вариант

I. Устная часть.

(Нужно организовать условия для прослушивания каждого участника)

Составь рассказ о семье, назови свой рассказ.

II часть.

1. Соедини вопрос из левой колонки с соответствующим ответом из правой, ответ пиши цифрами, *напр.: 1–4*

1) Китап күпме тора? 1) Апамныкы.
2) Автобус кайчан китә? 2) Йөз илле сум.
3) Сиңа нәрсә эшләргә кирәк? 3)15 минуттан.
4) Бу кемнең урыны? 4) Дәрес хәзерләргә.

2. Напиши 4 предложения о том, что ты хочешь сделать в выходные.

1) _____
_____
2) _____
_____
3) _____
_____
4) _____
_____

3. Выбери корни от которых можно образовать новое слова аффиксами –даш//-дәш, -таш//-тәш и образуй. Составь предложения.
1) район
2) салкын
3) озын
4) сыйныф
4. Верни слово(послелог) *шикелле* в предложения.
1) Быел көз яз ... .
2) Дәрестән ... өйгә кайттым.
3) Апам әнием ... матур.
4) Атна ... бакчага барабыз.
5.Составь предложения из данных слов.
1) Мин/авыл/сабантуй/кайт.
2) Без/гаилә/биш/кеше.
3) Мәктәп/Чыршы/бәйрәм/кызыклы/ бул.
4) Без/кыш/уен/бик/ярат.
6. В каком предложении глагол стоит в прошедшем времени?
1) Марат дусларын туган көненә чакыра.
2) Марат дусларын туган көненә чакырмый.
3) Марат дусларын туган көненә чакырамы?
4) Марат дусларын туган көненә чакырды?
7. Найди правильный перевод предложения:
Балалар монда көн саен кошларны ашатырга киләләр.
1) Дети там весь день птиц кормят.
2) Дети там каждый день кормили птиц.
3) Дети сюда каждый день приходят кормить птиц.
4) Дети сюда каждый день ходили кормить птиц.
8. Найди слово, отвечающее на вопрос *кая*?
1) кунакта;
2) кешегә;
3) агачта;
4) мәктәпкә.
9. Переведи текст.
1) Татарстанның башкаласы — Казан. 2) Казан — тарихи шәһәр. 3)Анда күп милләт кешеләре дус яши. 4) Казанга төрле илләрдән туристлар килә. 5) Казан Кремле бик борынгы архитектура һәйкәле.
10. Напиши середину текста.
Җәйге каникул өч ай була. ..... .
Беренче сентябрьдә мәктәптә укулар башлана.

_____
_____
_____

II вариант

1. Продолжите сравнения.

Бүре кебек _____
Куян кебек _____
Төлке кебек _____
Эт кебек _____
Ишәк кебек _____
Фил кебек _____
Жираф кебек _____

Сүзләр: хәйләкәр, куркак, кире, усал, тугры, озын, зур.

2. Прочитайте текст и вставьте пропущенные окончания.

Куркак юлдаш

(татар халык әкияте)

Ике иптәш юл___ чыкканнар, ди. Болар зур урман аркылы үткәннәр. Урман___ кергәч, болар____ каршысына кинәт кенә бер Аю килеп чыккан. Моны күргәч, болар___ берсе, бик куркып, агач баш___ менеп качкан. Икенчесе, үлгән булып, тиз генә сузылып яткан.

Аю бу юл___ ятк___ кешенең, баш___, аякларын иснәгән дә һәм үз юлы___ киткән, ди.

Аю киткәннән соң, теге кеше, агач башын___ төшеп, иптәше___ сораган:

— Аю син___ колагы___ нәрсә әйтте? — дигән. Бу кеше әйткән:

— Аю миңа, моннан соң шушындый куркак кеше белән юлга чык___, дип әйтте, — дигән.

---

3. Выберите наиболее подходящую для текста «Куркак юлдаш» пословицу.

☐Куркак кеше үз күләгәсеннән дә курка.

☐Куркакны юлдаш итмә.

☐Юл бер адымнан башлана.

☐Юл сорашып табыла.

---

4. Напишите цифрами.

Унтугыз —_____
Сиксән биш —_____
Ике йөз алтмыш җиде — _____
Өч мең биш йөз егерме биш —

5. Заполните таблицу.

Салих Сәйдәшев, Муса Җәлил, Габдулла Тукай, Фәрит Яруллин, Илһам Шакиров, Сара Садыйкова, Абдулла Алиш, Бакый Урманче, Әлфия Афзалова, Харис Якупов, Роберт Миңнуллин, Шәүкәт Галиев

Шагыйрьләр, язучылар	Композиторлар	Җырчылар	Рәссамнар, сынчылар

6. Определите корень слова.

Тозсыз — _____

Акыллы — _____

Биюче — _____

Тотка —_____

Язгы —_____

7. Докажите, что эти слова являются омонимами (приведите примеры).

Кара

1. _____

2. _____

Атлас

1._____

2. _____

Көзге

1._____

2. _____

8. Напишите татарские народные пословицы о дружбе.

9. Составьте и запишите рассказ по его началу. *(10 предложений)*

Көзнең матур бер көне. Данис әтисе белән урманга гөмбә җыярга килделәр. Гөмбә эзләп йөргәндә кинәт …

6нчы сыйныф
6-ой классс

I вариант

I. Устная часть.

Составь рассказ по рисунку (5–7 предложений)

II. Письменная часть.

1. Прочитайте текст, выберите наиболее подходящий для него заголовок и подчеркните его.

A. Канатлы кунак
B. Каргалар килде
C. Безнең йорт

Безнең йорт шәһәр читендәрәк. Ишегалдында биек агачлар үсә. Агач башында ел саен каргалар оялый.

Бервакыт агачтан карга баласы егылып төшкән иде. Кыяфәтен караганда, бер явызның кулы уйнаганга охшый. Югыйсә аягы да, канаты да имгәнмәс иде. Сыңар канатын җиргә бәргәләп, карга баласы юкә төбендә ята. Тирәсендә дүрт-биш малай. Нишләтергә дә белмиләр. Ул арада якында гына «карр, карр» дигән тавыш ишетелде. Карасалар, юан ботакка карга килеп кунган. Муенын түбәнгә — карга баласына таба сузган. Күрәсең, әниседер. Малайларга ямансу булып китте. Аларның карга баласын бу килеш калдырасылары килми иде.

(Г. Шәрәфидән)

2. Продолжите рассказ и напишите небольшое сочинение (5 предложений).

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 15	Баллы
1.		3	

2.		3	
3.		3	
4.		3	
5.		3	

3. Расставьте реплики в нужном порядке (укажите последовательность в цифрах), чтобы получился диалог.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 4	Баллы
	Мин кичә сиңа шалтыраткан идем. Әниең сине грипп белән авырый диде. Әгәр теләсәң, мин сине табибка илтә алам.	0,5	
	Рәхмәт, син чын дус!	0,5	
	Сәлам, Алсу! Синең хәлләрең ничек?	0,5	
	Ярый.	0,5	
	Берни дә түгел. Алайса әйдә киттек.	0,5	
	Хәзер бераз яхшырак. Соравыңа рәхмәт.	0,5	
	Бик әйбәт булыр иде. Бик зур рәхмәт сиңа, Марат.	0,5	
	Һәрвакыт мөрәҗәгать ит.	0,5	

4. Допишите пропущенные слова в следующих пословицах.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 15	Баллы
1.	Дусны табу җиңел, саклавы _____ *(ничек?)*.	3	
2.	Уйнап сөйләсәң дә, _____ *(ничек?)* сөйлә.	3	
3.	Һөнәр ашарга сорамый, үзе _____ *(нишли?)*.	3	
4.	Башланган _____(*нәрсә?*) — беткән эш.	3	
5.	Бер галим _____*(күпме?)* наданны җиңәр.	3	

5. Переведите на татарский язык и запишите.

1. Я горжусь успехами своего друга.
2. Эти люди желают тебе добра.
3. Мне нужны некоторые сведения об истории этого театра.
4. В жизни каждого человека бывают счастливые события.
5. Ты уже поговорил с родителями о поездке в Санкт-Петербург?
6. Если хотите, я вам принесу эту статью.
7. Какая самая популярная передача среди молодёжи?

8. Она взяла лист бумаги и начала рисовать.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 16	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	
6.		2	
7.		2	
8.		2	

6. Допишите окончания слов в предложениях.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 9	Баллы
1.	9 декабрь — Хәсән Туфан____ туган көн____.	1	
2.	Урал_____ заводта эшли, Уфа____ укый, Урта Азия һәм Кавказ буйлап җәяүләп сәяхәт итә, гомер_____ 16 ел_____ сөргендә уздыра.	2	
3.	Татар әдәбият____ дәреслек_____ аның шигырь_____ җиңел генә эләкмәгән.	1,5	
4.	Аларның халык_____ барып ирешү юл_____ Моабит дәфтәр_____ тарих_____ охшаш.	2	
5.	1940 ел_____ 18 ноябрь_____ Хәсән Туфан_____ кулга алалар.	1,5	
6.	Ул башта үлем_____, аннан гомерлек сөргән_____ хөкем ителә.	1	

7. Переведите на русский язык и запишите.

1) Иртәгә, 9 декабрьда, Татарстан территориясендә төнлә һәм көндез урыны белән томан төшәчәк.

2) Үзегезнең әти-әниегезгә тыныч йокы теләгез.

3) Һәркем үз тамырларын белергә тиеш.

4) Габдулла Тукайның «Туган тел» шигырен искә төшерегез.

5) Кайбер карлыгачлар Көнчыгыш һәм Көньяк Африкага очып китәләр.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	

2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

8. Прочитайте текст и вставьте нужны слова.

Имбир — _____ яшел тропик үсемлек. Дәвалау _____имбирнең чи тамыры _____киптереп вак итеп төелгән тамырының порошогы кулланыла. Имбирне борынгы заманнардан _____ үстерәләр. Хәзер Кытай, Корея, Малазия, Индия аны _____ күләмдә җитештерә. Имбир — ачы _____ хуш исле тәмләткеч, шул ук вакытта _____ нәтиҗәле дәвалау чарасы да. Үсемлекнең вакланган чи тамырын су парында тотып куу ысулы _____ эфир мае ясала. Ул ислемай, косметик әйберләр эшләп чыгаруда _____ кулланыла. Имбир Якын Көнчыгыш кухнясында бик популяр, _____иттән, яшелчәләрдән, оннан хәзерләнгән ризыкларга һәм, шулай ук, төрле эчемлекләргә кушалар. Имбир составындагы бик күп биологик актив матдәләр организмны тукландыралар, _____ашаган ризыкны эшкәртүне һәм үзләштерүне яхшырталар, имбирдә ашказаны, эчәкләрнең, ашказаны асты бизенең эшчәнлеген стимуллаштыра _____матдәләр бар. Шул сәбәпле, имбир тамыры ашкайнату әгъзалары авыруы _____нәтиҗәле дәвалау чарасы булып тора.	*бик* *бирле* *ярдәмендә* *киң* *аны* *яисә* *күп* *чөнки* *өчен* *вакытында* *торган* *мәңге* *һәм*

9. Установите соответствие между словом и его лексическим значением.

А. Сөйкемле **Ә.** Әхлак **Б.** Тыйнак **В.** Мәрхәмәт	**1.** Кешеләрнең җәмгыятькә һәм бүтән кешеләргә карата мөнәсәбәтләре. **2.** Яхшылык, игелек итү. **3.** Күңелгә ошый торган. **4.** Үзен мактарга, күрсәтергә тырышмаучан, әдәпле. **5.** Яхшы тәрбия алган.

А	Ә	Б	В

II вариант

I. Устная часть.
Составь рассказ и расскажи

II часть
1. В каком слове не пишется[ө]? (2 б.)
1) т...ньяк;
2) й...рәк;
3) с..ңел;
4) с...лге.
2. Собери слова, соединив части столбиков (1 б. =4б.). Напиши перевод (1б. = 4 б.) макс. б — 8.
1) ак 1) як
2) кулъ 2) юлы
3) берь 3) бур
4) көнь 4) яулык
3. Напиши, что объединяет эти предметы, названия.
Образец: чәйнек, кашык, тәлинкә — савытлар.
1) бүре, аю, төлке — ...;
2) 1, 20, 100 — ...;
3) дүшәмбе, чәршәмбе, җомга — ... ;
4) табиб, эшче, укытучы — ... .

---

4. Соедини слова в высказывании.
Образец: чәй, күзлек, гәҗит — Бабай чәй эчте, күзлеген алды һәм газета укыды.
1) мәктәп, дус, өй эшләре;
2) укытучы, укучы, диктант;
3) әни, табиб, дару;
4) урам, тукталыш, трамвай.

---

5. К явлению природы допиши возможное действие, процесс.
Образец: томан төшә.
1) җил ...
2)яңгыр ...
3) боз ...
4) кар ...
6. В каком предложении глагол стоит в неопределенном (некон-кретном) прошедшем времени?
1) Көн саен иртән без кибеткә сөткә барабыз.
2) Апам театрга билетлар алган.
3) Ярышлар ял көне сәгать унда башланырга тиеш.
4) Сабантуйда уйнаган уеннар безгә бик ошады.
7. Раскрой скобки, ставь в нужном падеже.
(Дустым) бик акыллы эте бар.
(Җылы як) кошлар кайта.
Мин (бакча) чәчәкләр утырттым.
(Мин) чаңгы шуарга ярамый.

_____
_____

8. Напиши 5 правил на каждый день: что нужно делать?
1)
2)
3)
4)
5)
9. Переведи стихотворние в свободной форме.
Я люблю, когда при встрече
Мы знакомым и родным:
“С добрым утром”, “ Добрый вечер”,
“Доброй ночи” — говорим.
Это теплое, с любовью
Пожелание здоровья,
Пожелание добра. (А.Яшин)

_____

_____

10. Напиши другу (подруге) приглашение на день рождение (4–6 предложений).

7нче сыйныф
7-ой класс

I. Устная часть.

1. Напишите рассказ по картине. Назовите.
(6–8 предложений).

II часть.

1. Допиши характеризующие месяц фразы.
Образец: Октябрь ае — көз башлана.
Февраль ае — ... .
Декабрь ае — ... .
Сентябрь ае — ... .
Ноябрь ае — ... .
Май ае — ... .

2. Составь предложения.
1.тешләреңне, көнгә, мәртәбә, чистарт ике. **2.** тараргa, яхшылап, чәчеңне, онытма. **3.** чиста, тиеш, киемең, булырга, аяк киемең. **4**.онытма, ешрак, сабынлап, юарга, кулларыңны**. 5.** өстәл, туры, артында, утыр.

№	Предложения	Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

3. Дай другу советы, запиши: заниматься спортом; поливать цветы; дружить с одноклассниками; читать книги; вовремя готовить уроки.

№	Число реплик	Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

4. Переведи на татарский язык и запиши: мне хочется петь; к сожалению, не читал(а); придя в школу узнал; не хочется писать

№	Переводы	Баллы (макс.) (8)	Сумма (фактич.) ( )
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	

5. Найди подходящие ответы на вопросы.

Образец: — Сез ничек яшисез? — Рәхмәт, әйбәт.

1) — Гафу итегез, сез кайда тугансыз? 1) — Кинога барырга телим.
2) — Сезнең иртәгә планнарыгыз нинди? 2) — Мин Ренатның апасы булам.
3) — Бу кем эше булырга мөмкин? 3) — Себердә туганмын.
4) — Сез нәрсә белән шөгыльләнәсез? 4) — Минемчә, Саша эшедер.
5) — Гафу итегез, мин кем белән сөйләшәм. 5) — Мин институтта укытам.

6. Напиши на татарском языке.

1. Скажи учительнице, что в школу не пришел из-за болезни **2**. Скажи папе, что в ваш класс пришли 2 новых ученика. **3.**Скажи другу о том, что учитель объяснил правило, написав на доске. **4.** Пригласи своих гостей за стол. **5.** Посоветуй брату аккуратно писать в тетраде.

№	Предложения	Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.		**2**	
2.		**2**	
3.		**2**	
4.		**2**	
5.		**2**	

7. Напиши антонимы: намуслы, ялкау, быел, яхшы, озын.

№	Слова	Баллы (макс.) (5)	Сумма (фактич.) ( )
1.		1	
2.		1	
3.		1	
4.		1	
5.		1	

8. Образуй отрицательные формы глаголов: сөйләшә беләм, сөйлисе килә, килгәч сөйли, аңларга тиеш, барып кайт. Составь предложения.

№	глаголы предложения	Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

9. Напиши эквиваленты следующих поговорок на татарском языке.

Гостя по одёжке встречают, по разуму провожают.

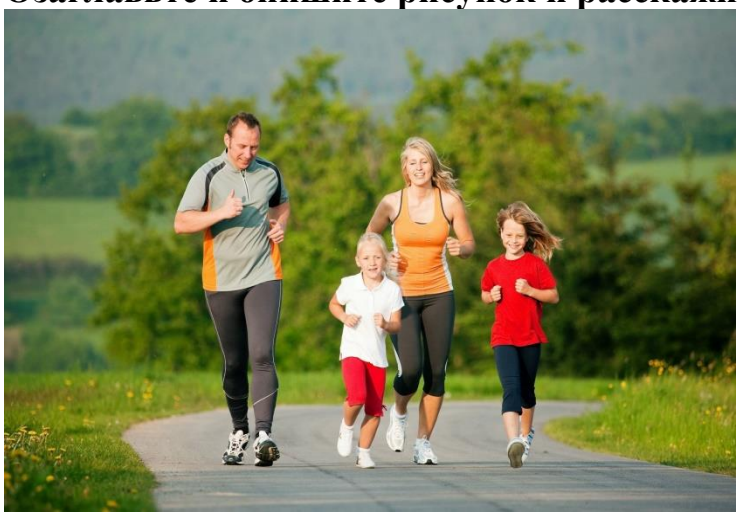
Гостям дважды радуются: встречая и провожая.

10. Напиши правила дорожного движения (3–5 правил)

8нче сыйныф
8-ой класс

I вариант

1. Устная часть.
Озаглавьте и опишите рисунок и расскажитею

II. Письменная часть.
1. Переведите текст на татарский язык и запишите в строке после каждого предложения.

№	Предложения	Макс. кол-во баллов за прав.ответ — 14 б.	Баллы
1.	Коля заболел. Сейчас он лежит в больнице.	2	
2.	Никток нему в гости не приходил. Могли заразиться.	2	
3.	Лежит Коля, глядит в окно. А с третьего этажа можно увидеть только небо.	2	
4.	Вдруг Коля увидел в окне красный шар.	2	
5.	Шар поднимается к окну и двигается вверх и вниз.	2	
6.	Коля внимательно посмотрел. На шарике нарисовано смешное лицо.	2	

7.	Стало Коле хорошо. Это пришли его друзья. Они помнят о Коле.	2	

2. Сезнең авыру иптәшегезнең хәлен белгәнегез бармы? Шул турыда языгыз. 10 баллов (1 балл за каждое правильное предложение).

3. Подберите и допишите пропущенные слова в пословицах.

№	Предложения	Слова	Макс. кво баллов за прав. ответ — 7	Баллы
1.	Дөньяда иң кечкенә бәхет — байлык, иң зур бәхет — _____.	байлык	1	
2.	_____ — сәламәтлек билгесе.	мал	1	
3.	Сау кешегә көн дә _____.	бәйрәм	1	
4.	_____бер айлык, саулык —гомерлек.	саулык	1	
5.	Баш сау булса, башка _____ табылыр.	карават	1	
6.	Авыруга алтын _____ та ярдәм итми.	бүрек	1	
7.	Баш сау булмаса, _____ күзгә күренми.	матурлык	1	

4. Составьте предложения с словосочетаниями.

Башка кию, баш бармак, баш хәреф, баш ию, баш күккә тию.

№	Предложения	Макс. кво баллов за прав. ответ — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

5. Расставьте ударения в словах.

Тракторчы, открыткалар, уйнагыз, уйнасыннар, утыр, утырсын, сикермә, бирми, башкала, ничә? мондый, ягъни, иң матур, ямь-яшел, без дә.

6. Прочитайте текст. Ответьте на вопросы и запишите в строке после каждого предложения. 10 баллов.

Сохранить здоровье не просто, а потерять можно сразу. Сберечь его поможет спорт! Физические упражнения укрепляют мускулатуру, сердце, позволяют оставаться стройными, избавляют нас от многих болезней.

Великий философ говорил о пользе занятий спортом: «Гимнастика удлиняет молодость человека».

Здоровье — это красота! Об этом люди знали еще в Древнем Китае и Индии, в Древней Греции. Здоровый человек всегда хорошо выглядит.

А.С.Пушкин был крепкого телосложения, мускулистый, гибкий, благодаря ежедневной гимнастике. Л.Н.Толстой прожил долгую жизнь благодаря физическим упражнениям. Он увлекался ездой на велосипеде, на лошади. В 82 года он за день совершал верхом дальние прогулки.

№	Предложения	Макс. к-во баллов за прав. ответ — 10 баллов	Баллы
1.	Сәламәтлекне сакларга нәрсә ярдәм итә?	2	
2.	Физик күнегүләрнең нинди файдасы бар?	2	
3.	Бөек философ спортның файдасы турында нәрсә әйткән?	2	
4.	“Сәламәтлек — матурлык” дигән фикер белән килешәсезме?	2	
5.	А.С.Пушкин һәм Л.Н.Толстой ни өчен сәламәт булганнар?	2	

9нче сыйныф
9-ый класс

I вариант

1. Напиши рассказ ***по теме “Казань (Пермь, Оренбург и т.д.) музыкальная” — “Музыкаль Казан”*** (8–10 предложений)

II часть.

1. Прочитайте рассказ.

Рахманның теләге — сәяхәтче булу. Сәяхәт турында китаплар укыды ул, илебез картасын биш бармагы кебек белә. Рахман үз илебездә генә сәяхәт итәчәк. Безнең илебез бөтенесенә дә бик бай. Рахман, сәяхәтләрдә йөреп, моңарчы билгеле булмаган байлыкларны кешелеккә бүләк итәр.

Туктагыз әле, нәрсә соң ул байлык? Беркөнне ул әтисеннән:

— Байлык нәрсә була ул, әти? — дип сорады.

— Кешегә кирәкле барлык нәрсә — байлык, улым. Менә бу өстәл дә, синең китапларың да — байлык. Ә төп байлык ул — икмәк. Әмма кешенең әле бернәрсә белән дә алмаштырмас (алыштырып булмас) байлыгы була. Беләсең киләме шуны?

— Беләсем килә! ***Нәрсә соң ул алыштырып булмас байлык?***

— ... .

1.1. Напиши ответы на вопросы

1) Рахман илебез картасын яхшы беләме? Автор шул турыда нинди сүзләр белән язган? Табып, тәрҗемә ит.

2) Рахман кайсы илләргә сәяхәт итәргә тели?

3) Аның ни өчен сәяхәт итәсе килә?
4) Әтисе Рахманга байлык турында нәрсәләр әйтә?

1.2. Напиши продолжение текста *(2–4 предложения, макс.б. — 8).*
Синеңчә, нәрсә ул алыштырмас байлык? Шул турыда фикерләреңне белдереп, хикәяне дәвам ит.

2. Допиши окончания слов в предложениях.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 6	Баллы
1.	Илдар Зарипов, Суриков институт... тәмамлап кайт..., рәссам бул... эшли	1, 5	
2.	Казан... ел саен апрель азагы... шигырь бәйрәм… үткәрелә.	1,5	
3.	Телефон ерак аралар... тиз үт... мөмкинлек бирә.	1	
4.	Хәзерге вакыт... татар теле... чыга торган газета һәм журналлар шактый күп.	1	
5.	Кытайлылар кәгазь эшләү... зур сер итеп сакла... .	1	

3. Переведи выделенные слова на татарский язык и составь с ними предложения (за каждый правильный перевод и правильно составленное предложение по 2 балла — макс. балл — 16).

Сотни людей, много детей, по пять книг, без пяти минут четыре.

№	Вопросы к выделенным словам	Макс.кол-во баллов — 15	Баллы
1.		2+2	
2.		2+2	
3.		2+2	
4.		2+2	

4.

5. Верни пропущенные слова в предложения.
1) Һәр кеше ... әкиятләр тыңларга ... . 2) Һәр ... үзенең әкиятләре бар. 3) Бөтен әкиятләрдә дә халыклар үзләренең ... чагылдырганнар. 4) Әкиятләр безне ... алып кайта, ... дөньясында йөртә. 5) Шуңа күрә ... балалар әкият геройларына ... тырышалар
Сүзләр:

ярата, мәҗаралар, күп кенә, кечкенәдән, халыкның, охшарга, хыялларын, балачакка

№	Слова	Макс.кол-во баллов — 8	Баллы
1.		1	
2.		1	
3.		1	
4.		2	
5.		2	

5. Переведи на татарский язык.

1. У каждого народа, у каждой страны есть своя главная река.2. Судьба России связана с Волгой, самой большой рекой в Европе. 3. Река была когда-то торговой дорогой между Севером и Югом, Западом и Востоком 4. Сегодня по Волге везут хлеб, автомобили, соль, рыбу, овощи, фрукты. 5. У великой реки живут несколько миллионов людей: русские, татары, удмурты, калмыки и многие другие народы.

(В.Песков)

.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

6. От корня *сүз* с помощью аффиксов образуй слова (не менее 4**). сүз +... = ... ,**

7. Допиши пословицы.

№	Слова	Макс.кол-во баллов — 9	Баллы
1.	Калган эшкә	3	
2.	Эшләмәгән	3	
3.	Иң татлы тел —	3	

8. Что должен сказать Наил в следующих ситуациях.

1. Мәрьям әби ике сумка күтәреп кибеттән кайтып килә, аңа Наил очырый. Ул Мәрьям әбигә

— ... , — диде.
2. Наил ашханәгә керде, анда иптәшләре төшке аш ашыйлар, ул аларга
— ..., — диде.
3. Наил ялгыш иптәшенең китабын төшереп җибәрде, ул аңа
— ... , — диде.
4. Наилнең сыйныфташының туган көне, ул аңа шалтыратты һәм
— ... , — диде.
5. Наилнең дусты авырып китте, ул аның хәлен белергә килде. Киткәндә ул дустына
— ... , — диде.

№	Выражения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

9. Напиши на татарском языке 5 правил поведения в театре.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.	.	2	
4.		2	
5.		2	

II вариант

I. Устная часть.
Озаглавьте рисунок. Охарактеризуйте представителя каждой профессии расскажите.

II. Письменная часть.
1. Переведите текст на татарский язык и запишите в строке после каждого предложения.

№	Предложения	Макс. к-во баллов за прав. ответ — 12 баллов	Бал-лы
1.	Дәүләтнең бюджеты булган кебек, һәр гаиләнең дә бюджеты була.	2	
2.	Ул акчаны дөрес тотарга ярдәм итә.	2	
3.	Сезгә, булачак гаилә башлыкларына һәм хуҗабикәләргә, гаилә бюджетын төзергә өйрәнергә кирәк.	2	
4.	Ул керемнәр һәм чыгымнардан тора.	2	
5.	Керемгә хезмәт хакы, пенсия, пособие, эшмәкәрлек табышы керә.	2	
6.	Чыгымнарга салымнар, газ, ут, страхование өчен түләүләр, азык-төлек, кием-салым, мәгариф, мәдәни-яткә тотылган чыгымнар керә.	2	

2. Запишите пропущенные реплики в диалогах.

№	Реплики	Макс. кол-во баллов за прав. ответ — 14	Бал-лы
1.	— ...? — Иделнең сул як ярына урнашкан.	2	
2.	— ...? — 1 миллионнан артык кеше яши.	2	
3.	— ...? — Шәһәр җиде районга бүленгән.	2	
4.	— ... . — Казанның иң истәлекле урыны — Кремль.	2	
5.	— Казан Кремеле эчендә нәрсәләр бар? —	2	
6.	— Кремль каршында нинди һәйкәл бар? —	2	
7.	— Казанда иң яраткан урының нинди? —... .	2	

3. Распределите следующие слова по группам.

Сатучы, шофер, икътисадчы, трамвай йөртүче, агроном, тракторчы, укытучы, биюче, тәрбияче, зоотехник, фәнни хезмәткәр, рәссам, архитектор, троллейбус йөртүче, игенче, елгачы, скульптор (сынчы), сыер савучы, машинист, диңгезче.

1) Сәүдә һәм икътисадка бәйле һөнәрләр: …
2) Транспортка бәйле һөнәрләр: …
3) Авыл хуҗалыгына бәйле һөнәрләр: …
4) Мәгърифәткә бәйле һөнәрләр: …
5) Сәнгатькә бәйле һөнәрләр: …

4. Составьте предложения со словосочетаниями.

Һөнәр сайлау, җаваплы вазифа, максатка ирешү, киңәш бирү, эшкә урнашу.

№	Предложения	Макс. кол-во баллов за прав. ответ — 12	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

5. Определите правильное написание собственных имени напишите в таблице. 10 баллов

№	Собственные имена	Правильное написание собственных имен	Макс. кол-во баллов за прав. ответ — 10	Баллы
1.	(Т, т)атарстан(Р, р)еспубликасы			
2.	(К, к) азан (Д, д)әүләт(У, у)ниверситеты			
3.	(Ж, ж) иңү (К, к)өне			
4.	(Х, х)алыкара (Х, х)атын-кызлар (К, к)өне			
5.	(М, м)инистрлар(С, с)оветы (Р,р)әисе			
6.	(Д, д)әүләт (Д, д)умасы			
7.	(Р, р) оссия(Ф, ф)едерациясе (П, п)резиденты			
8.	(С, с) аратов (Ө, ө)лкәсе			
9.	(И, и)дел (Е, е)лгасы			
10.	(Г, г)алиаскәр (К, к)амал (И, и)семендәге (Т, т)атар(Д, д)әүләт (А, а)кадемия (Т, т)еатры			

6. Напишите рассказ о самом любимом месте в родном городе.

10нчы сыйныф
10-ый класс

I вариант

I. Устная часть.

1. Озаглавьте картину. Составьте рассказ и расскажите (12–15 предложений) — макс. кол-во баллов (2 +30=32).

II. Письменная часть

2. Прочитайте текст (за все задания макс. — 18 б.).

2.1. Разделите на смысловые части и озаглавьте каждую часть (макс. — 10б.).

Бүген алар урманга барырга уйладылар. Күбесенең туган көннәре җәй башында. Гөлнараларның сыйныфы унбиш яшьләре тулганны билгеләп үтәргә булды. Соңгы уку елында матур **хатирәләр** калсын әле.

Алар урманга килеп җиткәндә, кояш шактый күтәрелгән иде инде. Агачлар тагын да яшәреп киткәндәй тоелды. Чәчәкләр дә көндәгегә караганда матуррак!

Тирә-якка соклана-соклана сукмактан кереп барганда, Гөлнара кычкырып җибәрде: «Ә без бит әле урманнан рөхсәт сорамаган!» Бу сүзләрдән кайсы көлде, ә кайберләре тезелешеп басып: «Урман бабай, керергә мөмкинме? Мөмкин булса, бер кошыңны сайратчы», — диде. **Шулчак**, чыннан да, бер кошчык бик моңлы итеп сайрап җибәрде.

Сыйныфташлары уйнаганда да, бәрәңге пешергәндә дә, ул эшчән кырмыскаларны карап, урман докторы тукранның тавышын тыңлап йөрде. Табигать барысын да аңлый, ә дус егетләре, кызлары ни өчен аңламыйлар соң аны?

Сәеррәк шул ул: башкалар кочак-кочак чәчәк җыйганда да Гөлнара берничәне генә өзә; иптәшләре агач ботагын сындырганда да үзенең кулларында авырту сизгәндәй була.

«Аерылып йөрү килешмәс», — дип, Гөлнара дуслары янына килде. Сөйләшеп, көлешеп утыргач, кәефе дә күтәрелеп китте. Кайтыр

вакыт җитте. Алар җыена башладылар. Гөлнара консерв банкаларын, кәгазь кисәкләрен җыярга тотынды. Бер-ике иптәше дә аңа килеп кушылды. Урманны пычратып калдырырга ярамас! Кайбер сыйныфташлары: «Җыегыз, җый!» — дип көлештеләр. Әмма ул бер сүз дә дәшмәде, йөрәге әрнеп уйлады гына: «Юк, аңламыйлар мине. Әнә **тукран** да агачларны кортлардан коткара, кырмыскалар да урманы чистарта. Ә без?» *(Ф.Бәдретдиновадан)*

2.2. Подберите и напишите синонимы выделенных слов

2.3. Найдите и выпишите из текста слова, выражающие просьбу

3. Напишите 12–15 предложений, как ответ на вопрос из текста “Ә без?»

4. Переведите на русский язык и запишите.

1) Бөек Ватан сугышында кешеләр генә түгел этләр дә катнашкан. 2) Этләр яхшы элемтәче булганнар. 3) Мәсәлән, Джек кушаматлы эт 3 меңгә якын хәбәр тапшырган. 4) Рекордны Ленинград фронтында “рядовой” Дик куйган. 5) Этләр 303 шәһәрне минадан чистартканнар. 6) Меңләгән яралы солдатларны сугыш кырыннан алып чыкканнар

5. Допишите пропущенное слова в следующих пословицах.

1. _____ *(кем?)* өйрәнер, ахмак өйрәтер.
2._____ *(нинди?)* сүз таш кисә.
3. Эзләмичә _____ *(нәрсә?)* дә табылмасярый.
4. Һәр эш _____ *(нәрсәсе?)* белән, ботка пешә мае белән.
5. _____ *(кемне?)* сыйласаң, этенә сөяк сал.

6. Переведите на татарский язык и запишите.

1) Некоторые виды растений и животных занесены в Красную книгу.
2) По богатству природы и красоте пейзажей Татарстан может соревноватся со многими государствами Европы.
3) Природа — это цветы в вазе, пение соловья, солнечные пляжи и теплый дождь, хорошее настроение.
4) Любите природу, берегите её, и она будет вам благодарна.
5) Сохранение природы — это сохранение жизни на Земле.
6) Она играет огромную роль в воспитании человека и в сохранении его здоровья.

7. Допишите пропущенные части диалога.

— ... ?
— Мин яңа күлмәгемне кидем, чөнки бүген минем туган көнем. Аны миңа әнием текте.
— ... ?
— Ул — фотограф.
— ... ?
— Юк, минем аның фотоларын күргәзмәдә генә күргәнем бар.
— ... ?
— Әйе, нәкъ менә шундый күлмәк теләгән идем. Тагын компьютер.

— … ?
— Әтием бүләк итте. Ул —чын язучы.
— ... ?
— Чын язучылар яхшы китаплар яза, ә чын булмаганнар җыен чүпчар.
— ... ?
— Мин феялар турында укырга яратам.
— ... ?
— Әйе. Әле тагын Кар кызы буласым килә.

8. Прочитайте стихотворение, найдите и выпишите глаголы в отрицательной форме, переведите.

“Не бери”, “не говори”. “Не дерись”, “не обзывайся”,
“Не перечь”, “не отвлекайся”, **“**Не царапай”, не кори”...
Это кто такой ученый, Умный, строгий и прямой
Ребятишек увлеченно Учит словно заводной:
“Ты не бегай”, “ты не прыгай”, “Ты не лазай”, “ты сиди”,
Да “не трогай”, да “не двигай”, Да “волчок не заводи”...
Это мальчик наш Василий, Двух малюток старший брат.
Мама с папой поручили, Уходя ему ребят.
Из-за строгости братишки Малыши сидят. Как мышки.
Строгость в меру хороша, Меру знай, моя душа. (Татьяна Дашкевич)

9. Прочитайте предложения, верните слова, образовав нужную форму, в текст (макс. — 10б.).

Бездә _____ кошларны суыклар куркытмый, ә менә _____ — аларның иң явыз дошманы. Менә шуңа күрә дә без кошлар турында даими кайгыртырга, _____ ясап эләргә тиеш булабыз. Җимлекне бакчага элеп куйганда, кошлар агачларда булган _____ бөҗәкләрне дә чүплиләр. Җимлекләрне _____ эшләргә мөмкин.	кышлау ач җим зарар төрле

10. Напишите комментирий соревнования Вашего любимого вида спорта для телезрителей.

II вариант

1. Составьте и напишите рассказ о спортивных площадках твоего города (района, села) и о занятиях.

II часть.

1. Напишите ответы на вопросы.

1) Интернеттан нәрсәләр турында мәгълүмат табарга мөмкин?
2) Спорт ярышларында җиңү өчен нинди сыйфатларга ия булырга кирәк?
3) Татар халкының күренекле шәхесләреннән кемнәрне беләсең?
4) Якын дустыңда нинди сыйфатлар ошый?
5) Татарстанның климаты нинди?

№	Ответы	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

2. Расскройте скобки, поставьте слова в нужные формы.

1) Муса Җәлил биш (ел) якын (гомер) Казанда уздырган.
2) (Дус) авырлык килсә, (ул) ярдәм итәргә тырыш.
3) (Чәчәкләр) иртәнге (сәгать) өзеп алу мөһим, чөнки алар (яхшы) саклана.
4) Шимбә (көн) алар Боз (сарай) бармакчы булалар.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 9	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		3	
4.		2	

3. Посмотрите внимательно рисунок и распредите: кто каким предметом что должен делать. Напишите.

№	Ответы	Макс.кол-во баллов — 12	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	

4.		2	
5.		2	
6.		2	

4. Найдите и напишите синонимы прилагательных.

Атаклы, ... ;
чибәр, ...;
тату, ... ;
әйбәт, ... ;
таза, ...

5. Образуйте с помощью аффиксов новые слова.

Юл + ... = ...,

6. Составьте предложения.

1) Тәмамлагач, табиб, мин, булырга, мәктәпне, телим.
2) Борынгы, асылташлар, ышанганнар, көченә, кешеләр.
3) Укучылар, өчен, кыш көне, җимлек, куйдылар, кошлар, ясап.
4) Көнне, була, сәгатьтә, кичә, залында, сишәмбе, актлар, унсигез, әдәби.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 8	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	

7. Напишите продолжение предложения.

1) Авыр булса, син... .
2) Дустым белән очрашканчы, мин ... .
3) Дәресләр бетсә дә ... .
4) Кышкы каникуллар башлану белән, ...
5) Сабан туенда иң зур бүләкне ... .

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

8. Напишите эквивалент выражений в татарском языке.

Приятного чаепития! Конечно, я верю. Вы в конкретном случае не правы. Я Вам бесконечно благодарна! Примите искренние пожелания.

№	Выражения	Макс.кол-во	Баллы

		баллов — 10	
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

9. Найдите продолжение пословицы.

Ахмак дустың булганчы, ...

1) үзең акыллы бул
2) акыллы дошманың булсын
3) дуслар кирәк түгел

10. Прочитайте.

Кулыма икмәк алганда, еш кына сугыш еллары исемә төшә.

Мин 1945 нче елның август башларында күргән бер күренешне оныта алмыйм. Без, бер группа солдат һәм сержантлар, туган илгә кайтып бара идек. Һәркайда җимереклек. Авылларның исемнәре топографик картада гына калган.

Шулай кайта торгач, безнең эшелон кечкенә генә станциягә килеп туктады. Төшәргә команда булмаганга күрә, без ачык ишектән генә тирә-якны күзәтәбез. Шулвакыт безнең вагон янына 7–8 яшьләрдәге бик ябык малай килеп басты. Без бер сүз әйтмичә генә малайны күзәтәбез. Аның көчсез тавыш белән “ Абыйлар, ипиегез юкмы, ипи бирегезче”, — дип соравыннан без югалып калдык.

Малай без биргән икмәкне ничек алуын мин беркайчан да оныта алмадым. Табынга утырган саен, икмәк сораган малай искә төшә. Менә бит ул каһәр суккан сугыш!...

10.1. Напишите ответы на вопросы.

1) Ни өчен авылларның исемнәре топографик картада гына калган?
2) Вакыйга сугышның кайсы өлешен сурәтли?
3) Малайга солдатларның мөнәсәбәте нинди?
4) Аның тавышы ни өчен көчсез?
5) Солдат, сугыштан кайткач, малайны онытамы?

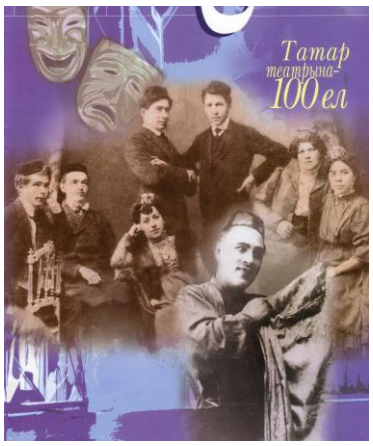
10.2. Напишите небольшой рассказ.

Ни өчен автор сугышны каһәр суккан, ди. Рус телендәге эквивалентын бир. Сугышка мөнәсәбәтеңне белдереп, 4–6 җөмләдән торган хикәя яз.

11нчы сыйныф
11 класс

I. Устная часть.

1. Напиши рассказ о татарском театре, о спектаклях.

II часть.

1. Прочитайте.

Тукай дөньяда 27 яшькә кадәр генә яшәде, ләкин ул кыска гомерен дә зур итеп, мәгънәле итеп үткәрде. Иҗтимагый һәм сәяси тормышта ул катнашмаган бер генә өлкә дә булмагандыр.

Барыннан да бигрәк ул яза. Әйтерсең лә, гомеренең кыска, вакытының аз икәнен тоеп, уйлаганын әйтеп бетерергә ашыга. Татар әдәбиятының алтын фондына кергән “Шүрәле”, “Су анасы”, “Кисекбаш” әле бүген дә композиторлар, рәссамнар, драматурглар иҗатына, опера һәм балет артистларына илһам биреп тора.

Безнең әдәбиятта Тукай иҗаты биек бер тау булып күтәрелеп тора. Чөнки Тукай — үз халкының рухи байлыгы чагылышы ул. Тукайның тормышы — күз яшьләре белән, фикер һәм җыр белән тулы тормыш. Тукай яши, яшәячәк.

(Г.Ахунов)

1. Напишите ответы на вопросы.

1) Тукай кайда туган, кайларда яшәгән? Шул турыда нәрсәләр беләсең?

2) Ни өчен шагыйрьнең гомере кыска булган?

3) Тукайның тормышы нинди сүзләр аша бирелә?

4) Ул нинди жанрларда иҗат иткән?

5) Тукай татар операсы һәм балеты тарихында нинди роль уйный?

2. Напишите небольшой рассказ, продолжив последнее предложение текста: Тукай яши, яшәячәк.

3. Прочитайте и решайте логические задачи. Напишите ответы.

1) Мәрьям белән Тәлгатьнең этләре Сарбай һәм Акбай исемле. Тәлгатьнең эте Сарбай исемле булса, Мәрьямнең эте ни исемле?

2) Вәкил мәсьәләләрне Камилдән тизрәк, ә Камил Фоаттан тизрәк чишә. Мәсьәләне кем иң акрын чишә.

3) Өч малайның исемнәре: Камил, Вәкил, Самат. Бер малай — сәяхәт, икенчесе — сугыш, өченчесе — спорт турында китап укый.

Камил спорт турында укымаган, ә Вәкил сугыш һәм спорт турында укымаган. Кем нәрсә турында укыган?

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 9	Баллы
1.		3	
2.		3	
3.		3	

3. Из слов составьте предложения.

1) Инсаф, спорт, мәктәпнең, беркөнне, залында, тапты, телефоны, кесә. 2) халкының, сабантуй, иң, татар, бәйрәме, яраткан. 3) һәйкәл, Кремле, Казан, тарихи. 4) музее, авылында, ачылган, 1979 нчы, Тукай, Кырлай, елда. 5) урманчы, кирәк, өчен, яратырга, булыр, чын, табигатьне.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

4. Переведите на татарский язык и запишите.

1. Елабуга — старинный городок в Татарстане 2. Здесь родились: кавалерист-девица Н.А.Дурова, художник И.И.Шишкин, известный ученый психиатр В.М. Бехтеров, маршал Советского Союза Л.А. Говоров и другие известные люди. 3. Эта земля хранит память об отрядах Емельяна Пугачева, о писателях А.Н.Радищеве и В.Г.Короленко, о командире гражданской войны В.И. Чуйкове. 4. В Великую Отечественную войну Елабуга послала на фронт тысячи бойцов. 5. Елабуга включена в число исторических городов.

№	Предложения	Макс.кол-во баллов — 10	Баллы
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

5. Образуйте новые слова из корня *күз* с помощью аффиксов.

Күз +... =,

6. Выберите и вместо многоточия ставьте фразеологизм.

Әни пешергән бәлеш ... булган.

1) сүзсез калырлык
2) йөз чөерерлек

3) баш әйләнерлек
4) телне йотарлык

7. Найдите грамматический правильное продолжение предложения.

Яңгыр ява, ...
1) ләкин без бернәрсә белмибез.
2) шунда кичә башланды.
3) шул вакытта кыш та җитте.
4) шулай да без юлга чыктык.

8. Вместо многоточия вставьте подходящее падежное окончание.

1) эш... дәвам итәргә
2) эш... ярдәм итәргә
3) эш... игътибар итәргә
4) эш... кайтып китәргә

9. В какой последовательности нужно расставить предложения, чтобы получился текст?

А) Ашый торган ризыкта витаминнар булуы бик мөһим.
Ә) Һәркем сәламәт булу өчен тырышырга тиеш.
Б) Шуңа күрә кешеләр ит тә, сөт ашамлыклары да, яшелчәләр дә, җиләк-җимеш тә ашарга тиеш.
В) Сәламәт булырга теләсәң, иң беренче чиратта яхшы тукланырга кирәк.
1) Ә, В, Б, А 2) В, Ә, Б, А 3) Ә, В, А, Б 4) В, Ә, А, Б

10. Вы решили продать телефон и решили разместить объявление в газете. Составьте текст объявления. ***(5–6 предложений, за каждое предложение 2 б., макс. б. —12)***

II вариант

I. Устная часть.

Выберите рисунок. Составьте рассказ, назовите. (10–12 предложений)

II. Письменная часть.

1. Прочитайте. Напишите продолжение текста (5–6 предл., макс. балл — 12).

Һәрбер җитди эш киемнән башлана. Матур, зәвыклы сайланган кием әңгәмәштә уңай тәэсир калдыра. Әгәр син эшлекле кеше булырга теләсәң, түбәндәге кагыйдәләрне истә калдыру мөһим. ...

2. Допишите окончания слов в предложениях.

№	Предложения	Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.	Март татар халык календаре... иң күркәм айлар... берсе санала.	2	
2.	Чөнки ул бездә озак заманнар яңа ел... бер... ае булып йөргән.	2	
3.	Кояш календар... буенча көн белән төн... тигезлеге вакыт... 21 март исәпләнә.	2	
4.	Казан татарлары унсигез... йөз ... азагы... да әле Яңа ел... яз... көн-төн тигезлеге көнне бәйрәм ит...	2	
5.	Яңа ел... беренче көн ... өйдән- өй... йөреп бүләк җый... .	2	

3. Верните слова в предложения.

1. Без ... торабыз. 2. ... болын бар. 3. Бу болында тузганак ... бик күп булганга, аны “алтын болын” дип йөртәләр. 4. Мин түзмәдем, болынга ... тузганак чәчәген табып алдым. 5. Чәчәк үзенең ... йомган.

Слова: таҗ яфракларын, бардым да, тәрәзә каршында, чәчәкләре, авылда

№	Вопросы к выделенным словам	Баллы (макс.) (5)	Сумма (фактич.) ( )
1.		1	
2.		1	
3.		1	
4.		1	
5.		1	

4. Составьте и запишите диалог, используя текст.

Татарның беренче пианисты, танылган композитор, “Тукай маршы”ның авторы З. Яруллин 1888 нче елда Мамадыш районының Кече Сөн авылында дөньяга килгән. Ул бик иртә ятим калган, аның башта әтисе, аннан соң әнисе вафат булган. Заһидулла төрле гаиләләрдә тәрбияләнә. 12 яшендә Чистай шәһәренә килеп чыга, анда музыка кораллары төзәтү остасына эшкә яллана. Шунда ул гармунда уйнарга өйрәнә. Аннан соң Нижгар шәһәрендә гармунчы булып эшли башлый. Заһидулла Яруллин татар музыкасының киләчәк үсешенә көчле йогынты ясаган шәхес. Ул — мәшһүр Салих Сәйдәшевнең дә беренче остазы, танылган композиторлар Фәрит һәм Мирсәет Яруллиннарның әтиләре.

№	Число реплик	Баллы (макс.) (20)	Сумма (фактич.) ( )
1.	—	1	

2.	—	1	
3.	—	1	
4.	—	1	
5.	—	1	
6.	—	1	
7.	—	1	
8.	—	1	
9.	—	1	
10.	—	1	
11.	—	1	
12.	—	1	
13.	.—	1	
14.	—	1	
15.	—	1	
16	—	1	
17.	—	1	
18.	—	1	
19.	—	1	
20.	—	1	

5. Переведите на татарский язык и запишите.

1. Когда-то ветер, вода и правда были друзьями. **2.** И однажды правда и вода спросили у ветра: “ Скажи, друг, вот ты очень быстрый и бродишь по всему миру, скажи, когда понадобишься, где тебе найти?” **3.** Вы найдете меня между гор”. **4.** Тогда ветер и правда спросили у воды, где ее найти в нужный момент. 5**.** “Вы найдете меня в фонтанах, реках и океанах”, — сказала вода. 6. И в конце вода и ветер спросили у правды: “ Где тебя, правда, найти в нужный момент?” 7. А она ответила: “Я должна быть всегда среди людей, ищите среди людей”.

№	Предложения	Баллы (макс.) (14)	Сумма (фактич.) ( )
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

6. Напишите подходящие реплики.

1. Спроси у друга (подруги), какую оценку он(а) получила на экзамене.

2. Сообщите учителю, что Вы забыли тетрадь по математике.

3. Сообщите другу (подруге), если в выходные погода будет хорошая, то вы всей семьей пойдете на каток.

4. Спросите у брата, какие события происходят в мире.

5. Поздравьте маму с Международным Днем Матери.

№	Предложения	Баллы (макс.)	Сумма (фактич.)

		(10)	( )
1.	—	2	
2.	—	2	
3.	—	2	
4.	—	2	
5.	—	2	

7. Прочитайте, решайте логические задачи и запишите ответы на татарском языке.

1. Өч малайның исемнәре: Камил, Вәкил, Самат. Бер малай — сәяхәт, икенчесе — сугыш, өченчесе — спорт турында китап укый. Камил спорт турында укымаган, ә Вәкил сугыш һәм спорт турында укымаган. Кем нәрсә турында укыган?

2. 2, 5 һәм 10 август көннәрендә төрле һава торышы күзәтелгән: “салкын һәм яңгырлы”, “җылы һәм яңгырлы”, “җылы һәм коры”. 2,10 августта җылы, ә 5, 10 августта яңгырлы булган. Күрсәтелгән көннәрдә нинди һава торышы күзәтелгән?

3. Табиб Кәримгә 3 таблетка дару биргән һәм 20 минут саен эчәргә кушкан. Таблетканың өченчесен эчкәнче күпме вакыт үткән?

№	Предложения	Баллы (макс.) (9)	Сумма (фактич.) ( )
1.		3	
2.		3	
3.	.	3	

8. Впишите начало предложений.

1. ... , мин анда бара алмыйм. 2. ... , син барырга тиеш идең. 3. ..., мәктәптән соң алар еш паркка бара иделәр. 4. ... , аның сиңа шәһәрне күрсәтәсе килде. 5. ..., малайлар тиз генә чишенеп, суга сикерделәр.

№	Предложения	Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.		2	
2.		2	
3.		2	
4.		2	
5.		2	

9. Допишите вторую часть пословиц.

№		Баллы (макс.) (10)	Сумма (фактич.) ( )
1.	Ике уйла, ...	2	
2.	Кем эшләми, ...	2	
3.	Берлек кайда —	2	
4.	Ир-егет үзе өчен туа, ...	2	
5.	Кешенең иң зур дәүләте —	2	

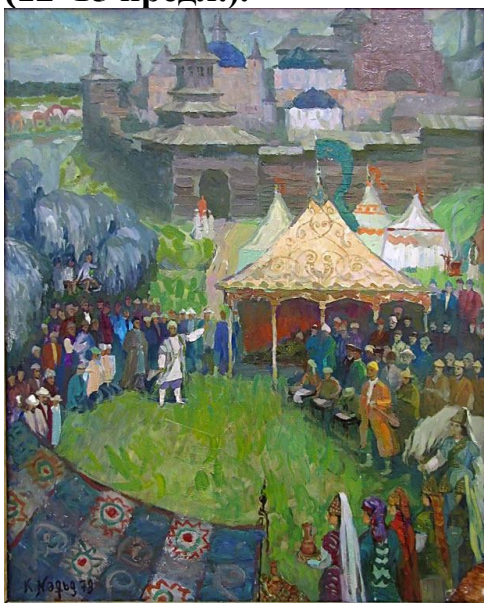
10. Прочитайте стихотворение, напишите содержание на татарском языке в прозе (10–12 предл., макс. балл — 36)

“Не бери”, “не говори”.
“Не дерись”, “не обзывайся”,
“Не перечь”, “не отвлекайся”,
“Не царапай”, не кори”...
Это кто такой ученый,
Умный, строгий и прямой
Ребятишек увлеченно
Учит словно заводной:
“Ты не бегай”, “ты не прыгай”,
“Ты не лазай”, “ты сиди”,
Да “не трогай”, да “не двигай”,
Да “волчокне заводи”...
Это мальчик наш Василий,
Двух малюток старший брат.
Мама с папой поручили,
Уходя ему ребят.
Из-за строгости братишки
Малыши сидят. Как мышки.
Строгость в меру хороша,
Меру знай, моя душа. (Татьяна Дашкевич)

II вариант

I. Устная часть.

1) Озаглавьте картину. Составьте небольшой рассказ по картине (12–15 предл.).

II. Письменная часть.

2. Прочитайте. О героизме и творчестве какого татарского поэта или писателя вы знаете? Напишите об этом.

Татарстан Язучылар союзының вестибюленә мәрмәр такта куелган. Ул тактада Бөек Ватан сугышында үлеп калган утыз язучының фамилиясе язылган. Алар язасы әсәрләрен язып бетермичә, яшәргә өлгермичә үлгәннәр.

Польша җирендәге Згеш дигән кечкенә генә шәһәрдә Гадел Кутуй күмелгән. "Тапшырылмаган хатлар" авторы Фатих Кәрим җиңүгә ике ай кала Кенисберг янында һәлак була. Дахауның крематорий мичләрендә фашистлар Совет Армиясе полковнигы шагыйрь Хәйретдин Мөҗәйне яндырдылар. Бу исемлектә җырлары бөтен планетага таралган легендар Муса Җәлил, аның көрәштәше Абдулла Алиш та бар. ...

3. Переведите на русский язык и запишите.

(1) Вакыт үтә дә китә. (2) Вакыт агышын күреп булмый, диләр. (3) Дөрес түгел. (4) Вакыт үзе узган җирдә зур ташпулатлар, чәчәккә күмелгән бакчалар, яңа электростанцияләр, куе урманнар калдырып китә. (5) Вакыт яңа төзелгән шәһәрләр, яңа язылган әсәрләр, яңа ачылган йолдызлар булып күз алдына баса. (6) Вакыт кешеләрне ашыктыра. (Фәнис Яруллин)4.

4. Переведите на татарский язык и запиши.

1. Это произошло в дни фестиваля молодежи в Казани. 2.Ко мне подошла девушка и на ломаном татарском языке начала произносить отдельные слова.3. Смысл слов мне был ясен, но что хотела узнать девушка, я никак не мог понять. 4. Я ее не поняла потому, что она заучила отдельные слова, а грамматики не знала. 5. А надо было слова между собой связать.

5. Напишите диалог со своим одноклассником на тему: "Нужно ли знать грамматику изучаемого языка?"

6. Найдите лишние слова, выпишите, переведите. С выделенными словами составьте предложение.

1) бозлы, бозык, **бозлана**
2) **очлы**, очла, очкын
3) язгы, **язмача**, язулы
4) чәчле, чәчкеч, **чәчүлек**

7. Найдите слова, спрятанные в следующих словах:

умыртка, юмартлык

8. Прочитайте, напишите ответ.

Роза, Нина, Наза, Әсма бер малай белән танышалар. Үзләренең исемнәрен әйтәләр дә:

— Синең исемең ничек соң? — дип сорыйлар.

— Берегезнең исеменнән беренче хәрефне, икенчегезнең исеменнән икенче хәрефне, өченчегезнең исеменнән өченче хәрефне, дүртенчегезнең исеменнән дүртенче хәрефне алып, бергә тезгәч, минем исемем килеп чыга, — дигән малай.

Малайның исеме ничек булган?

9. Восстановите стихотворение, допишите пропущенные слова.

Ап-ак тау ... Ак шәлен ... ,
Ап-ак кар ... . Ап-ак кыш ... .
Ап-ак яр ... Ак мамык ... ,
Ап-ак юл ... . Ак баулы ... .
Ак тунлы ... Ак кардай .....,
Ак бүрек .... . Ак тауга ... .
(Р. Вәлиева)

10. Напишите подходящие реплики.

1) Спроси у учителя о том, когда он(а) объявит результаты самостоятельной работы.

2) Сообщи другу (подруге), если в выходные погода будет хорошая, то вы всей семьей пойдете на каток.

3) Сообщи маме о том, что ты стал(а) победителем международной олимпиады.

4) Предложи сестре сходить вместе на премьеру нового фильма.

11. Придумайте и напишите пропущенную часть текста (5–6 предл.)

Минем исемем Бак. Мин хәзер аспирант. Ун ел элек мин Ханойда бер кыз белән таныштым. Ул вакытта миңа 17 яшь — мин 10 нчы класста укый идем. Ул кыз исә — 8 нче класста. Без китапханәдә таныштык.

.....
.....
.....

Мин дә лекцияләр тәмамлангач, китапханәгә йөгерәм. Аны көтәм. Килсен генә. Ул килгәч, без коридорда озак сөйләшеп утырабыз. Аннан соң урамга чыгабыз, паркта йөрибез, кафега керәбез, мороженое (туңдырма) ашыйбыз. Ул шоколадлы мороженое бик ярата иде.

Институт развития образования
Республики Татарстан
420015, Казань, Большая Красная, 68
(843) 236-65-63, 236-62-42
irort2011@gmail.com